

SINIFLARINDA ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLERİ OLAN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN BÜTÜNLEŞTİRME ORTAMLARINDA SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

VIEWS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS WITH SPECIAL NEEDS STUDENTS ON SOCIAL STUDIES EDUCATION

Durdane ÖZTÜRK¹

Deniz AKDAL²

Başvuru Tarihi: 31.08.2021

Yayına Kabul Tarihi: 09.02.2022

DOI: 10.21764/maeuefd.975998

(Araştırma Makalesi)

Özet: Ülkemizde ve dünyada özel gereksinimli çocukların sayılarının artması ile birlikte özel eğitim alanında yapılan çalışmalar hız kazanmaya başlamıştır. Özel eğitim alanı içerisinde önemli bir yeri olan kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi bunlardan bir tanesidir. Kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminin nitelikli bir şekilde yürütülebilmesinde öğretmenin önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu bağlamda, sınıflarında özel gereksinimli öğrencisi bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi araştırmanın genel amacını oluşturmaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda 5, 6 ve 7. sınıflarda özel gereksinimli öğrencisi bulunan 180 sosyal bilgiler öğretmeni araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmada temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırma bulgularına genel olarak bakıldığında; sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere yönelik BEP hazırlama konusunda en çok yaşadıkları sıkıntının bilgi eksikliğinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte sosyal bilgiler dersinin özel gereksinimli öğrencilere öğretilmesinin vatandaşlık bilgisinin ve topluma uyum sağlamasında önemli olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecinde öğretmenler etkinlik yapmanın ve dersi somutlaştırmalarının özel gereksinimli çocuklara belirlenen hedef ve davranışların kazanılmasında çok etkili olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenleri özel gereksinimli çocuklara sosyal bilgiler dersinin öğretimi sürecinde çok fazla zaman ayıramadıklarını, çocukların soyut kavramları anlamalarının çok zorlaşması, dersin soyut olması gibi sürece ilişkin görüşlerini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Özel gereksinimli çocuklar, sosyal bilgiler öğretimi, kaynaştırma/bütünleştirme.

Abstract: With the increase in the number of children with special needs in our country and in the world, studies in the field of special education have started to gain momentum. Inclusive education, which has an important place in the field of special education, is one of them. However, the problems in the full implementation of even the inclusive education system show a delay in coming out. For this purpose, the views of social studies teachers, who have students with special needs in their classes, on teaching social studies course constitute the general purpose of the research. In line with this general purpose, 180 social studies teachers with special needs students in 5th, 6th and 7th grades were included in the research. Basic qualitative research design was used in the research. Looking at the research findings in general; social studies teachers stated that the most common problem they face in preparing IEPs for students with special needs stemmed from their lack of knowledge. In addition to this, they stated that teaching social studies to students with special needs is important for civic knowledge and adaptation to society. In the teaching process of the social studies lesson, teachers stated that doing activities and concretizing the lesson are very effective in gaining the goals and behaviors determined for children with special needs. Furthermore, social studies teachers stated that they could not spare much time during the teaching process of the social studies lesson to children with special needs, that it was very difficult for children to understand abstract concepts, and that the lesson was abstract.

Keywords: Children with special needs, social studies education, inclusion.

¹Dr. Öğr. Üyesi Durdane ÖZTÜRK, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, dr.durdaneozturk@gmail.com ORCID NO: 0000-0001-5116-7933

²Dr. Öğr. Üyesi Deniz AKDAL, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Özel Eğitim Bölümü, deniz.akdal@ahievran.edu.tr ORCID NO: 0000-0001-9272-3422

Giriş

Özel gereksinime sahip öğrencilere yönelik sunulan eğitim, geçmişten günümüze kadar farklı yöntemlerle gerçekleştirilmiştir. Bu öğrencilerin müfredattaki kazanımlara ulaşabilmek için kendilerine ayrılan özel sınıflarda/okullarda bireysel veya grup şeklinde eğitim almaları gerektiğine yönelik görüş günümüzde değişmiş ve özel gereksinimli öğrencilerin gerektiğinde bireysel olarak destek eğitim almakla birlikte temelde akranlarıyla birlikte sınıf içerisinde müfredat temelindeki kazanımları elde edebilmeleri yaklaşımı yaygınlaşmıştır (Şahsuvaroğlu, 2018; Yücesoy Özkan et al., 2021). Yapılan birçok araştırma, özel gereksinimli öğrencilerin akranlarıyla birlikte eğitim almalarının eğitsel ve psiko-sosyal olarak gelişimlerini desteklediğini göstermektedir (Kargın, 2007; Mitchell, 2008). Özel gereksinimli öğrencilerin akranlarıyla birlikte eğitimlerine devam etmeleri kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları olarak ele alınmaktadır. Ülkemizde okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde toplam 318.300 kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi olduğu bilinmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2020a). Bu rakamlar her geçen gün artmaktadır. Dünya’da ve ülkemizde bu uygulamalar yaygınlaştıkça öğretmenlerin sınıf içerisindeki rolleri de değişmekte ve özel gereksinimli öğrenciler ile normal gelişime sahip öğrencilerin müfredattaki kazanımları elde edebilmeleri için öğretmenlerin yeni becerilere sahip olmaları gerekmektedir (Barton, 2003; Gürgür, 2020; Ünay & Çakıroğlu, 2021).

Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin her tür ve kademedeki akranlarıyla karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmelerini sağlamak amacıyla bu öğrencilere destek eğitim hizmetleri de sunulmaktadır. Bu uygulamalar akranlarıyla birlikte tam zamanlı ya da özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak verilen eğitim olarak tanımlanmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2020b). Özel gereksinimli çocukların eğitim süreçlerinde kullanılan kaynaştırma/bütünleştirme modellerinden (Hornby, 2015; Mercer & Mercer, 2010) ülkemizde uygulanan model tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme eğitim modelidir. Kaynaştırma/bütünleştirme eğitim süreci, öğrencilerin birbirlerinin bireysel farklılıklarını öğrenme ve karşılıklı saygı göstermeleri ile birlikte kişisel gereksinimlerini karşılamaya yönelik eğitim sürecinin planlanması ve uygulanma sürecini kapsamaktadır (Aihie & Uwaoluetan, 2022; Batu, 2021). Bu süreç içerisinde özel gereksinimli çocukların dersleri ve bu derslerde eğitim veren öğretmenlerin önemi yapılan çalışmalarda görülmektedir (Aküzüm & Altunhan, 2017; Gözün & Yıkılmış, 2004; Gülnur İlk & Açıkalın, 2018;

McCrimmon, 2015; Pinter, Bloom, Rush & Sastre, 2022; Rogers, 2007). Bu derslerden birisi olan sosyal bilgiler dersi kapsamında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin birçok kazanımı elde etmeleri beklenmektedir.

Sosyal bilgiler dersi ilköğretim programı içerisinde yer alan bir ders olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ders kapsamında öğrencilerin milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarının farkında olan, yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyan, çevre duyarlılığına sahip, eleştirel düşünebilen, bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli bir şekilde kullanan ve milli bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018). Sosyal bilgiler eğitimi içerisinde yer alan bu kazanımlar, özel gereksinimli çocukların sosyal hayata uyum sağlayabilmeleri açısından ayrı bir önem taşımaktadır (Azizah, Prasetyo, Dini, Wulandari & Kruesa, 2022; Demirezen & Akhan, 2016; Gülnur İlk & Açıkalin, 2018). Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları ile de özel gereksinimli öğrencilerin temel yaşam ve toplumsal becerileri kazanmaları amaçlanarak toplumda kendi kendine yetebilen ve toplumla uyum sağlayabilen bireyler olmaları amaçlanmaktadır (Büyükalın & Yaylacı, 2018; Yazıcıoğlu, 2018). Sosyal bilgiler eğitimi ile kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının genel amaçlarının birbiriyle benzer amaçlara sahip olduğu görülmektedir. Bu kapsamda sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik uyarlanmış yöntem ve teknikleri kullanarak bu kazanımları gerçekleştirmeleri hem öğretmenler hem de özel gereksinimli öğrenciler açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak ülkemizde kaynaştırma/bütünleştirme hizmetlerinin uygulamadaki eksiklikleri ve öğretmenlerin bu hizmetlere ilişkin yeterlilik durumları öğretmenlerin süreçte çeşitli zorluklar ile karşı karşıya kalmalarına yol açabilmektedir (Doğaroğlu & Dümenci, 2015; Gülnur İlk & Açıkalin, 2018; Şekercioğlu, 2010; Toy & Duru, 2016).

Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları içerisinde yer alan önemli hizmetlerden olan destek eğitim hizmetleri süreçte öğrencilerin nitelikli bir eğitim alabilmeleri açısından önem taşımaktadır. Çünkü özel gereksinimli öğrenciler akranlarıyla birlikte eğitim gördükleri sınıflarda derslerin kazanımlarını gerçekleştirmede yetersiz kalabilmektedir (Gürgür, 2020). Uygun destek eğitim hizmetleri ile öğrencilerin yetersiz kaldıkları alanlarda bireysel veya grupta destek almaları süreçteki eğitsel ihtiyaçlarını karşılamak açısından önemlidir (Luckner & Ayantoye, 2013). Bununla birlikte kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının tam olarak işlev gösterebilmesi için özel eğitim danışmanlığı hizmetlerinin de etkili bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir (Gürgür,

2020). Bu hizmet ile özel eğitim alanında eğitim almış danışmanların kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları sürecinde sınıf veya branş öğretmenleri ile okul personeline destek sunması sağlanmaktadır (Karabulut, 2018). Bu hizmet ile sınıfında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi bulunan öğretmenler süreçte karşılaştıkları zorluklar karşısında özel eğitim danışmanlarından destek alabilmektedir (Cook & Friend, 2010). Ancak ülkemizde özel eğitim lisans eğitiminin yeni yaygınlaşmaya başlaması ve yeterli mezunun olmamasından kaynaklı olarak bu hizmet çoğu okulda sağlanamamaktadır (Melekoğlu, 2018). Bu durum beraberinde sınıf veya branş öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları esnasında zorluklarla karşı karşıya kaldıklarında destek alamamalarına ve beraberinde çeşitli eğitsel sorunların yaşanmasına neden olabilmektedir (Metin, 2018). Çünkü günümüzde öğretmen eğitimi lisans programları özel eğitim alanı ile ilgili yeterince bilgi ve beceri kazandırmamaktadır (Yükseköğretim Kurulu, 2018). Sınıfında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi bulunan öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçlarının farkında olma, onlara özgü uyarlanmış materyalleri hazırlama ve kullanma konularında eksiklikler yaşamaktadırlar (Babaoğlu & Yılmaz, 2010; Demir & Açar, 2010). Bu durumla birlikte bazı okullarda destek eğitim hizmetlerinin de yetersiz veya eksik kalması kaynaştırma/bütünleştirme hizmeti alan özel gereksinimli öğrencilerin ve öğretmenlerinin zorluklar yaşamasına neden olmaktadır (Gülnur İlk & Açıkalin, 2018; Saraç & Çolak, 2012).

Alanyazında öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarına ilişkin deneyimleri, algıları ve öz-yeterliliklerini inceleyen çeşitli araştırmalar mevcuttur (Gülnur İlk & Açıkalin, 2018; Kargin et al., 2003; Koçyiğit, 2015). Bu araştırmalarda, öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarına ilişkin yeterliklerinin zayıf olduğu, bu konuda yeterli eğitimi almadıkları ve bu uygulamaların okullarda tam olarak etkin bir şekilde yürütülmediğini ifade ettikleri görülmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları sürecine karşılaştıkları deneyimleri incelemek öğretmen eğitime ve kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının niteliğini arttırmada önemli sonuçlar elde etmeye imkân sağlayabilecektir. Alanda çalışan öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları sürecinde yaşadığı güçlükleri derinlemesine ele almak beraberinde yürütülecek hizmet içi eğitimi gibi öğretmen eğitimi faaliyetlerine yön verebilecektir. Bu kapsamda araştırmada, sınıfında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin eğitim ve öğretim sürecindeki deneyimleri nitel araştırma yöntemiyle derinlemesine incelemek amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın yöntem bölümünde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizi başlıklarına yer verilecektir.

Araştırmanın Modeli

Sınıflarında özel gereksinimli öğrencileri olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimine ilişkin görüşlerinin belirlenmeye çalışıldığı bu çalışmada temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Temel nitel araştırma, katılımcı deneyimlerini ve katılımcıların deneyimlerine yönelik belirlediği anlamları araştıran bir nitel araştırma türüdür (Babbie, 2013; Worthington, 2013). Temel nitel araştırmaların, çalışmaların temel amaçlarına odaklandığı ve odaklandığı anlamları ortaya çıkardığı belirtilmektedir (Merriam & Tisdell, 2015). Bu bağlamda, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak ortaokul 5.6.7. sınıflarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere yönelik sosyal bilgiler öğretimine ilişkin deneyimleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2020-2021 eğitim öğretim yılında devlet okullarında 5., 6. ve 7. sınıf düzeyinde görev yapmakta olan 180 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemindeki temel anlayış bir dizi ölçütü karşılayan durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu araştırmanın çalışma grubunun oluşturulmasında ölçüt olarak sosyal bilgiler öğretmenlerin sınıflarında özel gereksinimli öğrenci olması belirlenmiştir. Öğrencilerin yetersizlik türleri ölçüt olarak belirlenmeyip sadece kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi olması temel alınmıştır. Öğretmenlerin adları kodlanmıştır. Örneğin, SBÖ13 kodlaması araştırmaya katılan 13. sıradaki sosyal bilgiler öğretmenini temsil etmektedir. Öğretmenlere ait demografik bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1*Öğretmenlerin demografik özellikleri*

Cinsiyet	N	%
Kadın	86	48
Erkek	94	52
Yaş		
20-25	6	3,3
26-30	26	14,4
31-35	57	31,7
36-40	91	50,6
Okutulan Sınıf Düzeyi		
5.sınıf	45	25
6.sınıf	69	38,4
7.sınıf	66	36,6
Eğitim Durumu		
Lisans	164	91,2
Yüksek Lisans	16	8,8
TOPLAM	180	100

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüş formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüş formu kullanılan araştırmalarda araştırmacı sormayı planladığı soruları önceden hazırlamaktadır (Kallio, Pietila, Johnson ve Kangasniemi, 2016). Görüş formunda yer alan sorular için alan taraması yapılmış ve tarama sonunda sekiz soru oluşturulmuştur. Oluşturulan bu sorular uzman görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanı olan oniki kişinin görüşü alındıktan sonra sorularda düzenlemeye gidilmiş ve beş açık uçlu soruya dönüştürülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüş formunda yer alan sorulara çevirim içi ortamda pilot uygulama amacıyla iki sosyal bilgiler öğretmenin cevap vermesi sağlanmıştır. Öğretmenlerden alınan veriler iki araştırmacı tarafından incelenmiştir. İncelenen veriler bir özel eğitim uzmanı ile bir ölçme ve değerlendirme uzmanı olan iki kişiye tekrar gönderilerek incelenmesi sağlanmıştır. Araştırmacıların ortak görüşmeleri sonucunda sorulara son hali verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüş formunun son hali öğretmenlerden asıl verilerin elde edilebilmesi amacıyla google form sistemine taşınmıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin toplanması amacı ile görüşme formunda yer alan düzenlenmiş sorular şu şekildedir:

1. Sosyal bilgiler dersine yönelik BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı) hazırlama sürecinde karşılaştığımız sorunlar nelerdir?
2. Özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler dersinin öğretilmesi sizce önemli mi? Nedeni ile açıklayınız.
3. Özel gereksinimli öğrencilere yönelik sosyal bilgiler öğretim sürecinde yaptığımız uygulamalar (etkinlikler) nelerdir?
4. Özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştığımız sorunlar nelerdir?
5. Özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir?

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında 192 öğretmen gelen cevaplar incelenmiş 12 öğretmen görüşü veri eksikliğinden dolayı araştırmaya dahil edilmemiş ve 180 öğretmenden elde edilen veriler analize dahil edilmiştir. Elde edilen veriler alt amaçlar doğrultusunda içerik analizi ile analiz edilmiştir. İçerik analizi yöntemi subjektif yorumlamaların bulunduğu metinlerin kodlama ve temalaştırma süreçlerinin sistematik olarak sınıflandırılmasını içermektedir (Hsieh ve Shannon, 2015). Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından excel dosyasından MAXQDA 2020 programına aktarılmıştır. Veri seti araştırmacılar tarafından birkaç defa okuduktan sonra iki farklı araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlamalar gerçekleştirilmiştir. İki farklı araştırmacı tarafından yapılan kodlamalar benzerlik ve farklılıkları kontrol etmek amacıyla bir araya getirilmiştir. Analizler sonucunda elde edilen verilerin güvenilirliğinin hesaplanması için Miles ve Huberman (1994) tarafından ortaya konan görüş birliği/görüş ayrılığı ilkesi kullanılmıştır. İki araştırmacı arasındaki uzlaşma korelasyon katsayısı $[Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) \times 100]$ kullanılarak genel olarak güvenilirlik % 90 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca her soruya ilişkin güvenilirlik analizi yapıldığında yansız atama yoluyla belirlenen 54 görüş formuna ilişkin veri incelenmiştir. 1. Soruya ilişkin güvenilirlik % 92, ikinci soruya ilişkin % 89, üçüncü soruya ilişkin % 91, dördüncü soruya ilişkin %88 ve beşinci soruya ilişkin %90 bulunmuştur. Kodlamalarda büyük oranda benzerlik görülürken, farklı kodlamalara tekrardan dönülüp, yeniden kodlanmıştır. Sonrasında kodlamalar bir araya getirilerek beş soruya ilişkin beş temaya ulaşılmıştır. Sorulara ilişkin temalar şu şekilde oluşturulmuştur:

Sosyal bilgiler dersine yönelik BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı) hazırlama sürecinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir? sorusuna ilişkin oluşturulan tema “BEP hazırlama sorunları”, Özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler dersi sizce neden öğretilmeli? sorusuna ilişkin oluşturulan tema “öğretiminin nedenleri, Özel gereksinimli öğrencilere yönelik sosyal bilgiler öğretim sürecinde yaptığınız uygulamalar (etkinlikler) nelerdir? sorusuna ilişkin oluşturulan tema “öğretimdeki uygulamalar”, Özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştığınız sorunlar nelerdir? sorusuna ilişkin oluşturulan tema “öğretimdeki sorunlar”, Özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunların çözümüne yönelik önerileriniz nelerdir? sorusuna ilişkin oluşturulan tema “öğretime yönelik öneriler” şeklindedir. Bu temalar altında benzer veriler düzenlenmiş ve kodlar ile tema arasında anlamlı bir bütün oluşturularak bulgular tanımlanmıştır.

Tablo 2

Verilerin analiz aşamaları

Kod	Kategori	Tema
...Sosyal bilgiler dersinin soyut olması.	Ders içeriğinin yapısı	BEP HAZIRLAMA SORUNLARI
...BEP nasıl hazırlanır bilgisi olmamak.	Öğretmenin BEP bilgisi eksikliği	
...BEP içeriğinin detaylı olması.	BEP içeriği hazırlama zorluğu	

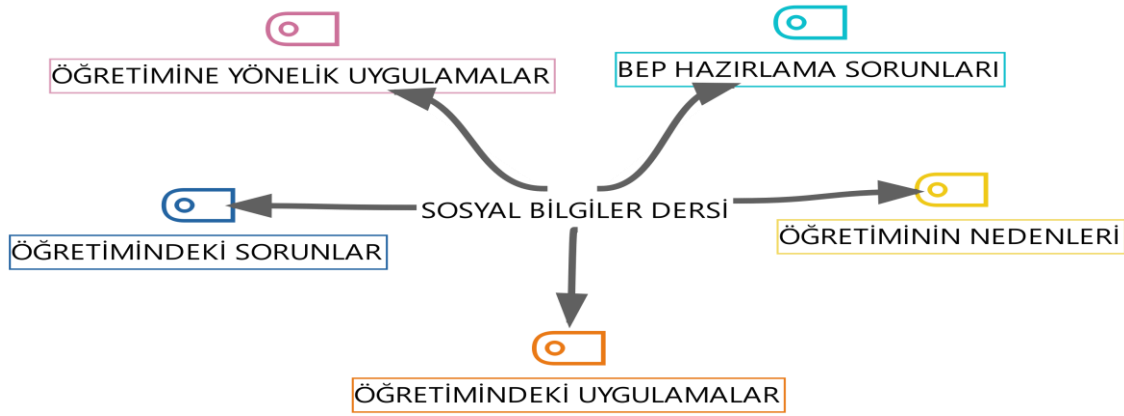
Nitel bir araştırmada toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi, bireylerden doğrudan alıntılara yer verilmesi ve bunlardan yola çıkarak sonuçların açıklanması araştırmanın geçerliğinin sağlanması açısından oldukça önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırma kapsamında öğretmenlerden elde edilen verilere dayalı olarak doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Bulgular

Araştırmadan elde edilen veriler doğrultusunda beş ana tema oluşturulmuştur. Bu temalar şekil 1’de gösterilmiştir. Araştırma bulguları bu temalar altında açıklanmıştır.

Şekil 1

Temalara ilişkin kod-alt kod modeli

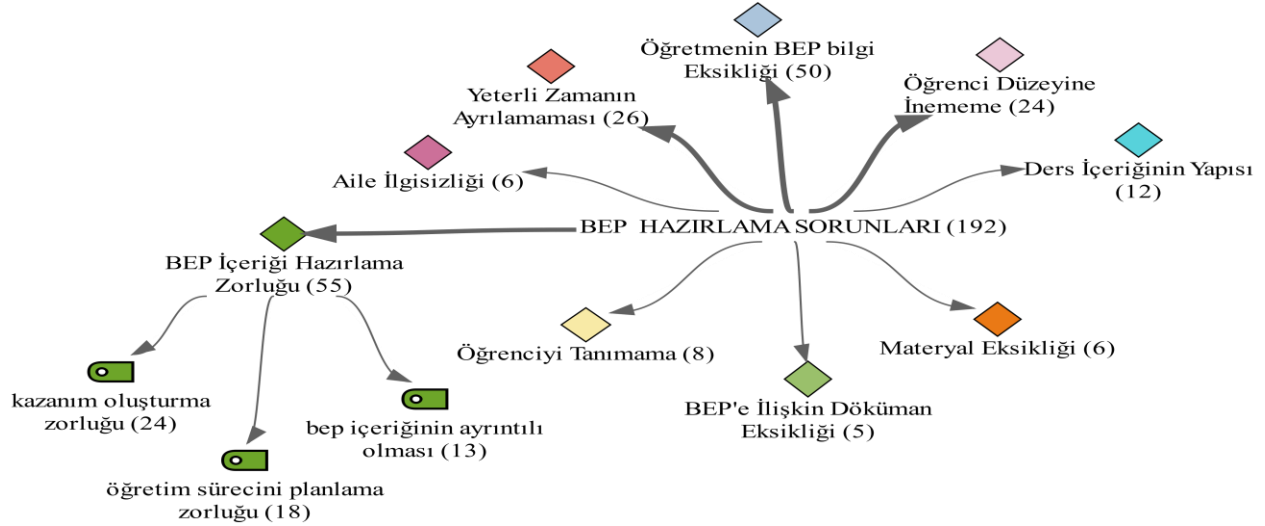

1. Bep Hazırlama Sorunları

Araştırmanın birinci alt problemini “Sosyal bilgiler dersine yönelik BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı) hazırlama sürecinde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. Şekil 2’de sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine yönelik BEP (Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı) hazırlama sürecinde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşlerinin kodlanmış halleri gösterilmiştir.

Şekil 2

BEP (Bireyselleştirilmiş eğitim Planı) hazırlamada karşılaşılan sorunlara ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 2’de öğretmenlerin BEP hazırlama sürecinde karşılaştıkları sorunlara ilişkin 192 görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu görüşler kodlanarak 9 kategoride toplanmış ve frekansları gösterilmiştir. Ayrıca kalın çizgi ile gösterilen kategoriler, katılımcılar tarafından en çok tekrar edilen kodların frekanslarını yansıtmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler dersine yönelik BEP içeriği hazırlama zorluğu(f:55) yaşadıklarını, BEP hazırlamaya yönelik bilgi eksiklikleri olduğunu(f:50); BEP hazırlamak için yeterli zaman ayıramadıklarını(f:26); BEP hazırlarken öğrenci düzeyine inemediklerini (f:24) ifade etmişlerdir. BEP içeriği hazırlama zorluğu(f:55) kategorisinde ise kazanım oluşturma zorluğu(f:24), öğretim sürecini planlama zorluğu(f:18) ve BEP içeriğinin ayrıntılı olması(f:13) alt kategorileri ön plana çıkarılmıştır.

Ayrıca öğretmenler, öğrenciyi tanımamanın(f:8), aile ilgisizliğinin (f:6), materyal eksikliğinin (f:6), BEP’e ilişkin doküman eksikliğinin (f:5) karşılaştıkları diğer sorunlar olduğunu ifade etmişlerdir. BEP içeriğini hazırlamanın zor olduğunu ifade eden öğretmenlerden SBÖ13 şunları ifade etmiştir: *“BEP planı sene başında bizlerden isteniyor. Hazırlamak oldukça detaylı üstelik. Bu nedenle hazırlarken zorlanıyorum. Bu durumun birçok öğretmende böyle olduğunu düşünüyorum maalesef. Ayrıntılı bir BEP planı hazırlayamıyorum.”*

Bazı öğretmenler ise BEP planı hazırlamak için gereken bilgi birikimine sahip olmadıklarını ve eksikleri olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda SBÖ108 şunları ifade etmiştir: *“Keşke BEP nasıl*

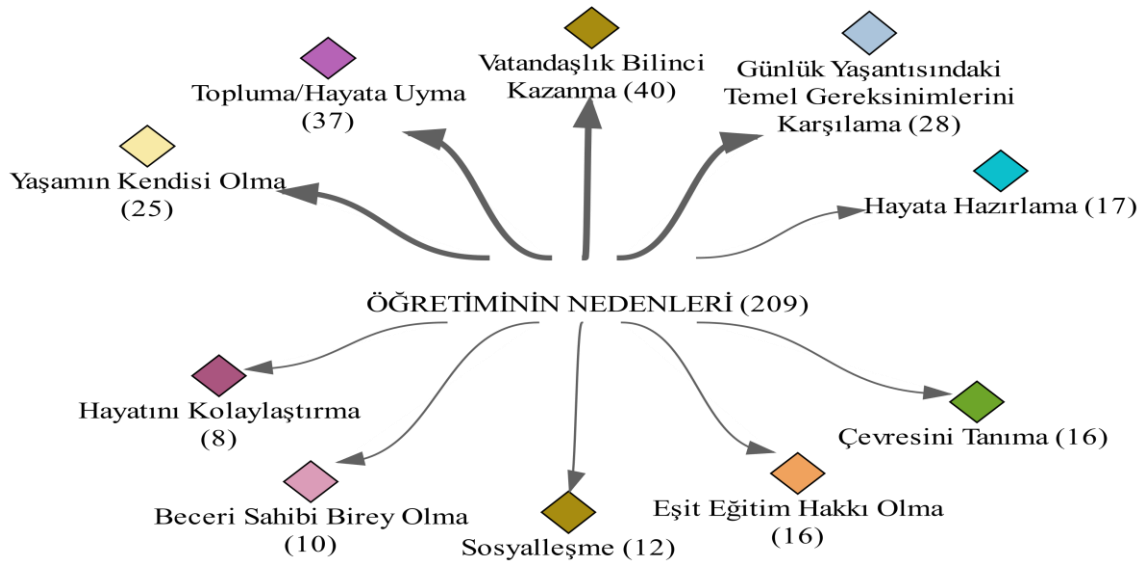
hazırlanır, neye dikkat etmem lazım, hazırlamadan önce bilgilendirilsem. Çünkü bu konuda eksiklerim olduğunu düşünüyorum. Sosyal bilgiler dersine yönelik BEP hazırlarken nasıl bir yol izleyeceğimi tespit etmekte zorlanıyorum. Çünkü bu konuda yeterince eğitim almadım.”

2. Öğretiminin Nedenleri

Araştırmanın ikinci alt problemini “Özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler dersi sizce neden öğretilmeli?” sorusu oluşturmaktadır. Şekil 3’te sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere neden sosyal bilgiler dersi öğretilmesi gerektiğine ilişkin görüşlerinin kodlanmış halleri gösterilmiştir.

Şekil 3

Sosyal bilgiler dersinin öğretilmesinin nedenlere ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 3’te öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere neden sosyal bilgiler öğretilmesine ilişkin 209 görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu görüşler kodlanarak 10 kategoride toplanmış ve frekansları gösterilmiştir. Ayrıca kalın çizgi ile gösterilen kategoriler, katılımcılar tarafından en çok tekrar edilen kodların frekanslarını yansıtmaktadır.

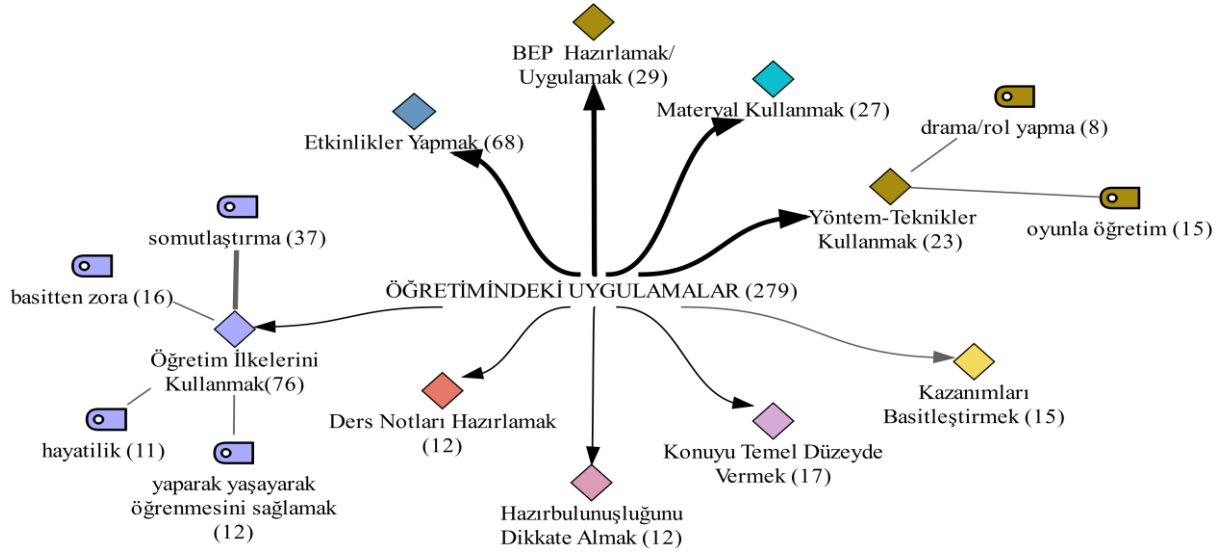
Sosyal bilgiler öğretmenleri özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık bilinci kazanmaları (f:40), topluma/hayata uyum sağlamaları(f:37), günlük yaşantıda temel gereksinimlerini karşılayabilmeleri(f:28), sosyal bilgiler dersi yaşamın kendisi olduğu(f:25) için öğretilmesinin gerekli olduğuna yönelik görüş bildirmişlerdir. Ayrıca özel gereksinimli öğrencileri hayata hazırlaması(f:17), öğrencinin çevresini tanınması(f:16) açısından ve her öğrencinin eşit eğitim hakkı(f:16) olduğu için, öğrencinin sosyalleşmesi(f:12), beceri sahibi bireyler olması(f:10) ve bu dersin özel gereksinimli öğrencilerin hayatını kolaylaştırması (f:8) açısından öğretilmesinin önemli olduğunu yönünde görüş belirtmişlerdir. Öğretmenler öğrencilerin kendi hak ve sorumluklarını bilen ve vatandaşlık bilincine sahip bireyler olmaları için bu dersin verilmesi gerektiğine ifade etmişlerdir. Bu konuda SBÖ18 şunları ifade ederken: *“Etkin vatandaş olmaları açısından aslında bu ders şart gibi. Haklarını bilen, görev ve sorumluklarının farkında olan, vatan ve millet sevgisi olan, ülkesi için çalışan bir birey olması açısından sosyal bilgiler dersinin özel gereksinimli bireylere öğretilmesinin önemli olduğunu düşünüyorum.”* SBÖ55 kodlu öğretmen görüşlerini *“En azından vatandaşlık görevlerini ve sorumluluklarını kavraması açısından bu dersin öğretimi önemli. Ülkemizin tarihi geçmişini bilebilen ve milli şuuru gelişmiş bireyler olmasını bekliyorum. Bu beklentileri sosyal bilgiler dersi gerçekleştirebilir.”* şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca öğretmenler bu dersin hayat ile iç içe bir ders olduğu için bireylerin toplumsal hayata uyumu kolaylaştırması açısından da öğretilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda SBÖ32 görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *“Sosyal bilgiler dersi toplumsal yaşamla iç içe bir ders. Özel gereksinimli öğrencilerin toplumsallaşmasını ve hayatta uyum sağlamasını gerçekleştirmeye çalışan bir ders. Ayrıca bu ders hayata uyum sağlamasına yardım eden bir içeriğe sahip.”*

3. Öğretimdeki Uygulamalar

Araştırmanın üçüncü alt problemini “Özel gereksinimli öğrencilere yönelik sosyal bilgiler öğretim sürecinde yaptığımız uygulamalar (etkinlikler) nelerdir?” sorusu oluşturmaktadır. Şekil 4’te sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecindeki uygulamalarına ilişkin görüşlerinin kodlanmış halleri gösterilmiştir.

Şekil 4

Sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecindeki uygulamalara ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 4'te öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler dersinin öğretimindeki uygulamalarına ilişkin 279 görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu görüşler kodlanarak 9 kategoride toplanmış ve frekansları gösterilmiştir. Ayrıca kalın çizgi ile gösterilen kategoriler, katılımcılar tarafından en çok tekrar edilen kodların frekanslarını yansıtmaktadır.

Öğretmenler özel gereksinimli çocuklara yönelik sosyal bilgiler dersinin öğretim sürecinde en fazla öğretim ilkelerini kullandıklarını (f:76) ifade etmişlerdir. Öğretim ilkeleri ile ilgili ise öğretmenler dört alt kategoriye ön plana çıkarmışlardır. Somutlaştırma (f:37) ilkesini kullandıklarını, öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesini(f:12) sağladıklarını, konuları basitten zora (f:16) doğru anlattıklarını, derste öğrendiklerini hayatta kullanabilmelerini(f:11) esas alarak sosyal bilgiler dersinin öğretimini gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir.

Ayrıca sosyal bilgileri öğretimi esnasında etkinlikler yaptıklarını (f:68), ders esnasında hazırladıkları BEP planını uyguladıklarını(f:29), materyal kullandıklarını(f:27) ve yöntem ve tekniklerine yer verdiklerini(f:26) ifade etmişlerdir. Yöntem ve tekniklerle ilgili ise öğretmenler iki alt kategoriye ön plana çıkarmışlardır. Daha çok oyunla öğretime (f:15) ve drama/rol yapmaya (f:8) yer verdikleri belirtmişlerdir. Dersin öğretimi esnasında, dersin konularını temel düzeyde verdiklerini (f:17), ayrıca dersin kazanımlarını basitleştirdiklerini (f:15), öğrenci hazırbulunuşluğunu göz önünde bulundurduklarını(f:12), öğrencilere ders notları

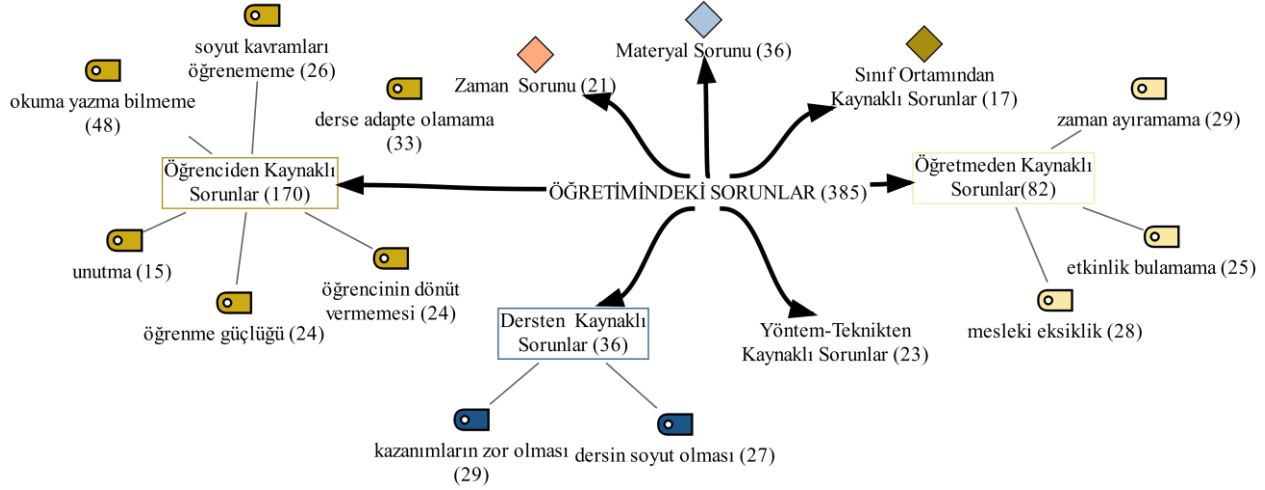
hazırladıklarını(f:12) ifade etmişlerdir. Öğretim ilkelerine başvurduklarını ifade eden öğretmenlerden SBÖ18 bu konuya ilişkin şunları ifade etmiştir: *“Bu ders daha çok soyut konulardan oluştuğu için konuyu somutlaştırmaya yönelik faaliyetlerde bulunuyorum. Örneğin, dünyanın yuvarlak olduğunu mu öğreteceğim bunu dünya küresi ile o öğrenciye gösteriyorum.”* Sosyal bilgiler öğretimi esnasında çeşitli etkinlikleri yer verdiklerini ifade eden öğretmenlerden SBÖ22 görüşünü *“Konu ile ilişkili boyama sayfaları, bazen basit bulmacalar ya da resimli kitapçıklar hazırlıyorum. Bu etkinlikler konuya ve öğrenciye göre değişiyor. Bazen oyunlarla, şarkılarla, sınıf içinde yarışmalar düzenleyerek ya da canlandırmalar yaparak onları da öğretim sürecine katmaya çalışıyorum.”* şeklinde ifade ederken SBÖ12 kodlu öğretmen *“Çeşitli etkinlikler düzenliyorum. Bu etkinlikleri planlarken onların ilgi ve ihtiyaçlarını dikkate almaya çalışıyorum. Animasyonlar, kısa süreli müzikli filmler izletiyorum. Böylece daha kalıcı öğrenmeler gerçekleşebiliyor.”* şeklinde ifade etmiştir.

4. Öğretimdeki Sorunlar

Araştırmanın dördüncü alt problemini ‘Özel gereksinimli öğrencilere yönelik sosyal bilgiler dersinin öğretiminde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?’ sorusu oluşturmaktadır. Şekil 5’te sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler dersi öğretilmesinde karşılatıkları sorunlara ilişkin görüşlerinin kodlanmış halleri gösterilmiştir.

Şekil 5

Sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlar hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 5’te öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler dersinin öğretiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin 303 görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu görüşler kodlanarak 7 kategoride toplanmış ve frekansı gösterilmiştir. Ayrıca kalın çizgi ile gösterilen kategoriler, katılımcılar tarafından en çok tekrar edilen kodların frekanslarını yansıtmaktadır.

Öğretmenler, sosyal bilgiler öğretimi esnasında karşılaştıkları sorunların daha çok öğrenciden kaynaklanan sorunlar (f:170) olduğuna yönelik görüş bildirmişlerdir. Öğrenciden kaynaklı sorunlar kategorisinde 6 alt kategoriye ön plana çıkarmışlardır. Öğrencilerin okuma yazma bilmediklerini(f:48), derse adapte olamadıklarını(f:33), soyut kavramları öğrenemediklerini(f:26), öğrencilerin öğrenme güçlüğü yaşadıklarını(f:24), öğrencilerin dönüt veremediğini(f:24), ve unutma(f:15) problemleri ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Öğretmenler özel gereksinimli öğrencilere yönelik sosyal bilgiler öğretiminde bazı sorunların da öğretmenden kaynaklanan sorunlar olduğunu (f:82) ilişkin görüş bildirmişlerdir. Öğretmenden kaynaklı sorunlar kategorisinde ise üç alt kategoriye öne çıkarmışlardır. Öğrencilere zaman ayıramadıklarını (f:29), özel gereksinimli öğrencilere yönelik yeterli mesleki bilgiye sahip olmadıklarını (f:5), öğrencilere yönelik etkinlik bulamadıklarını(f:25) ifade etmişlerdir.

Öğretmenler dersten kaynaklı sorunların (f:36) var olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu kategoride ise iki alt kategori öne çıkarılmıştır. Dersin kazanımların zor olması (f:29) ve dersin soyut konular ağırlıklı olması(f:27), dersin öğretiminde karşılaştıklarını ifade ettikleri dersten kaynaklı sorunlardır. Ayrıca öğretmenler, materyal sorunu yaşadıklarını (f:36), öğretim yöntem ve tekniklerin yetersiz kaldığını(f:23) ifade etmişlerdir. Zaman problemi yaşadıklarını (f:21), sınıf ortamından kaynaklı sorunlar yaşadıklarını (f:17) belirtmişlerdir.

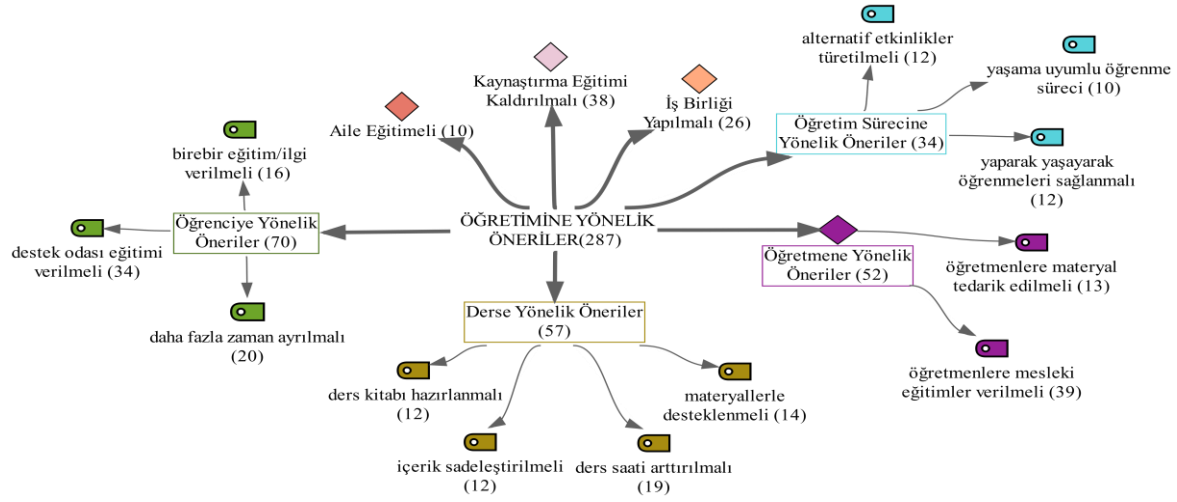
Öğretmenlerden SBÖ23 öğrenciden kaynaklı sorunlara (f:170) ilişkin görüşlerini “*En önemli sorun okuma yazma bilememeleri. Böyle bir durumda okuma-yazmaya bağlı birşey yapamıyorum. Yazılı ders notları veremiyorum.*” şeklinde ifade ederken; öğretmenden kaynaklı sorunlara ilişkin mesleki eksikleri olduğunu ifade eden öğretmenlerden SBÖ34 görüşlerini “*Meslek hayatıma başlamadan veya başladıktan sonra özel gereksinimli öğrencilere yönelik bir eğitim almadım. Bu dersi nasıl öğretmem gerektiği konusunda bilgi sahibi değilim. Buna bağlı sorunlar yaşıyorum.*” şeklinde ifade etmiştir.

5. Öğretime Yönelik Öneriler

Araştırmanın beşinci alt problemini ‘Özel gereksinimli öğrencilere yönelik sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?’ sorusu oluşturmaktadır. Şekil 6’da sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlara yönelik önerilere ait görüşlerin kodlanmış halleri gösterilmiştir.

Şekil 6

Karşılaşılan sorunlara ilişkin öneriler hiyerarşik kod-alt kod modeli

Şekil 6’da öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler dersinin öğretiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin 287 görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu görüşler kodlanarak 7 kategoride toplanmış ve frekansı gösterilmiştir. Ayrıca kalın çizgi ile gösterilen kategoriler, katılımcılar tarafından en çok tekrar edilen kodların frekanslarını yansıtmaktadır.

Öğretmenler karşılaşılan sorunlara yönelik önerilerde bulunurken daha çok öğrenciye yönelik (f:70) görüş bildirdikleri görülmektedir. Öğrencilere yönelik öneriler kategorisinde ise üç alt kategori öne çıkarılmıştır. Öğrencilere destek odası eğitimi verilmesi (f:34), daha fazla zaman ayrılması(f:20), birebir eğitim verilmesi(f:16) gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler, öğretmenlere yönelik (f:52) önerilerde de bulunmuşlardır. Öğretmenlere yönelik öneriler kategorisinden iki iki alt kategori öne çıkarılmıştır. Öğretmenlere dersin öğretimine ilişkin mesleki eğitim verilmesi (f:39) ve öğretmenlere materyal tedarik edilmesi(f:13) gerektiği ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler derse yönelik (f:57) de önerilerde bulunmuşlardır. Derse yönelik öneriler kategorisinde ise dört alt kategori ön plana çıkarılmıştır. Öğretmenler ders saatinin artırılması (f:19), dersin materyallerle desteklenmesi(f:14), içeriğin sadeleşmesi (f:12) ve özel öğrenciye yönelik bir ders kitabı (f:12) hazırlanması gerektiği yönünde görüş ifade etmişlerdir.

Öğretmenler özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler öğretimine ilişkin öğretim sürecine yönelik (f:34) de önerilerinde bulunmuşlardır. Öğrenme sürecine yönelik öneriler kategorisinde ise üç alt kategoriye ön plana çıkarmışlardır. Öğretmenler, öğretim sürecinde özel gereksinimli öğrencilere yönelik alternatif etkinlikler türetilmesi (f:12), öğrenme sürecinin yaşama uyumlu olması(f:10), öğrencilerin yaparak-yaşayarak öğrenmelerinin sağlanması(f:12) gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Ayrıca bazı öğretmenler, özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlara yönelik kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminin kaldırılması (f:38) gerektiğini yönünde görüş ifade ederken; bazı öğretmenler ise iş birliği (aile-okul-rehberlik merkezi arasında) yapılması (f:26) ve ailelerin eğitilmesi (f:10) gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir.

Öğretmenler öğrenciye yönelik öneriler (f:70) ifade ederken destek odası eğitiminin verilmesi(f:34) gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden SBÖ17 bu konuya ilişkin görüşünü, *“Okullardaki destek odası sayısı artırılarak, öğrencilere destek odası eğitimi verilmeli. Böylece o öğrenciler ile daha özel ilgilenilmesi sağlanabilir ve bu ders o eğitimle daha verimli olabilir.”* şeklinde ifade ederken SBÖ38 görüşünü: *“Destek odası eğitimi artırılmalı. Gerekli destek eğitiminin verilmesinin mutlaka faydalı olacağı kanısındayım. Sosyal bilgiler dersi bu odalarda verilse çok daha iyi olacağını düşünüyorum.”* şeklinde belirtmiştir.

Öğretmenler derse yönelik öneriler (f:57) ifade ederken ders saatinin arttırılması(f:19) gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden SBÖ24 bu duruma ilişkin görüşünü: *“Özel gereksinimli öğrencilere daha fazla zaman ayırmak gerekiyor. Ama bunu ders esnasında yapmak zor. Eğer ders saati attırılırsa bu öğrencilere biraz daha fazla zaman ayırabilirim. Ders saatinin az olması ve müfredatı yetiştirme çabası içinde olduğum için sınıfta onlara yeterince vakit ayıramıyorum.”* şeklinde ifade etmiştir.

Tartışma ve Yorum

Bu araştırmada, sınıfında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin süreçteki deneyimleri incelenmiştir. Bu bölümde, araştırmadan elde edilen

bulgular alan yazın ışığında tartışılmıştır. Daha sonrasında araştırmanın sonuçları ve sınırlılıkları çerçevesinde çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Özel gereksinimi olduğu düşünülen öğrencinin kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde eğitsel değerlendirmesinin yapılmasından sonra kaynaştırma/bütünleştirme kararının verilmesi ile birlikte bireyselleştirilmiş eğitim programları sürece dahil olmaktadır (Kargın, 2007). Bu programlar özel gereksinimli öğrencilerin zihinsel, psikolojik, sosyal, dil ve iletişim alanlarında yeterliliklerini göz önünde bulundurarak kazandırılması gereken davranışların nerede, nasıl, kimlerle, hangi yöntemlerle ve ne kadar sürede gibi ayrıntılı bir şekilde işlendiği yazılı programlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Arslan-Armutçu, 2018; Milli Eğitim Bakanlığı, 2020b). Hazırlanan bu programlar sınıfında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi bulunan sınıf ve branş öğretmenlerinin öğretimi planlamasına yardımcı olabilmektedir (Sanır, 2018). Bu programların hazırlanmasında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisinin dersine giren öğretmenlerin süreçte önemli bir rolleri bulunmaktadır (Avcıoğlu, 2011). Ancak öğretmenlerin özel eğitime ilişkin yeterliliklerinin zayıf olması ve diğer birçok sebepten dolayı bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama sürecinde çeşitli zorluklar yaşayabilmektedirler (Saraç & Çolak, 2012; Söğüt & Deniz, 2018). Araştırmamızda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kendi derslerine ilişkin bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama sürecinde çeşitli zorluklar ile karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin süreçte BEP hazırlamaya yönelik bilgi eksikliği yaşadıkları, bu sürece yeterli zaman ayıramadıkları, özel gereksinimli öğrencilerin seviyelerine yönelik planlama yapamadıkları, BEP içeriğini hazırlarken kazanımları oluşturmada zorluklar yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca öğretmenler sosyal bilgiler dersinin içeriğinin zorluğu, öğrenciyi yeterince tanımamanın, aile ilgisizliğinin, materyal eksikliğinin, hazır BEP kullanımının, sürece ilişkin doküman eksikliğinin, öğretim sürecini planlamanın zor olmasının, BEP içeriğinin ayrıntılı olmasının ve öğrenciyi tanıma sürecinin kısa bir zaman dilimi içerisinde olmasının süreçte karşılaşılan diğer sorunlar olduğunu dile getirmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıflarında kaynaştırma/bütünleştirme/bütünleştirme öğrencisine yönelik bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama sürecinde karşılaştıkları sorunlar göz önüne alındığında, öğretmenlerin süreçle ilgili bilgi ve becerilerinin yetersiz kaldıklarını gösteren kodların ortaya çıktığı görülmektedir. İlk ve Açıkalin (2018) tarafından sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan bir araştırmada, öğretmenler kaynaştırma/bütünleştirme süreçleriyle ilgili eğitimlerinin yetersiz olduklarını vurgulamışlardır.

Bu kapsamda öğretmenler süreçle ilgili bilgi ve becerilerini artıracak eğitimler almalarının önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamışlardır. Benzer bir bulguya sınıf öğretmenleri ile yapılan bir araştırmada rastlanmıştır. Anılan ve Kayacan (2015) tarafından yapılan araştırmada, sınıf öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme eğitimiyle ilgili bilgi ve becerilerinin süreçte yetersiz kaldığını vurgulamışlardır. Özel eğitim hizmetleri bir ekip işi olarak ele alınmakta ve bu hizmetlerin başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için süreçte rol ve sorumlulukları olan bütün kişilerin aktif bir şekilde sürece dahil olabilmesi gerekmektedir (Gümüşkaya, 2018). Bu bağlamda kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için sınıf ve branş öğretmenlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Öğretmenlerin sınıfındaki kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarını nitelikli bir şekilde sürdürebilmek için özel eğitim alanına ilişkin tutumlarının, öz-yeterliklerinin ve algılarının olumlu olması sürecin başarısı açısından büyük bir öneme sahiptir (Avramidis & Norwich, 2002; Gök & Erbaş, 2011; G. İlk, 2014). Ancak ülkemizde öğretmen yetiştiren lisans programlarında özel eğitim alanına ilişkin bilgi ve beceri kazandıracak çok sınırlı derslerin olması (Yükseköğretim Kurulu, 2018) meslek yaşamlarına başladıklarında öğretmenlerin özel gereksinimli öğrenciler ile çalışırken çeşitli zorluklar ile karşı karşıya kalmalarına yol açabilmektedir. Bununla birlikte okullarda öğretmenlerin özel gereksinimli öğrenciler ile çalışırken karşılaştıkları zorluklar karşısında destek alabilecekleri özel eğitim danışmanlarının ülkemizde yaygın olmaması beraberinde öğretmenlerin süreçle ilgili zorluklarını artırabilmektedir (Gündüz, 2015; Kanat, 2015).

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin kazanımları elde etmelerinin toplumsal yaşama uyum sağlayabilmelerinde önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamışlardır. Öğretmenler kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin vatandaşlık bilinci kazanmaları, toplumsal yaşama uyum sağlamaları, günlük yaşamlarında temel gereksinimlerini sağlıklı bir şekilde karşılayabilmeleri, hayata hazırlanabilmeleri, çevrelerini tanıyabilmeleri, eğitim hakkında yararlanabilmeleri, beceri sahibi olabilmeleri, sosyalleşebilmeleri ve hayatlarını kolaylaştırabilmeleri için sosyal bilgiler dersinin önemli bir yere sahip olduğunu dile getirmişlerdir. Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları ile özel gereksinime sahip olan öğrencilerin akranlarıyla etkileşimler içerisinde olması, sosyal beceriler edinebilmeleri ve topluma uyum sağlayabilmeleri amaçlanmaktadır (Anılan & Kayacan, 2015; Gürgür, 2020). Sosyal bilgiler öğretimi programının kazanımları (Milli Eğitim Bakanlığı, 2018) ve

kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının amaçları (Gürgür, 2020) göz önünde bulundurulduğunda birçok açıdan ortak noktaları olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sosyal bilgiler dersinin kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine etkili bir şekilde yürütülmesi özel gereksinimli öğrencilerin toplumsal yaşama uyumları açısından önemli bir yere sahip olabileceği söylenebilir (Büyükalın & Yaylacı, 2018; Gülnur İlk & Açıkalin, 2018).

Sınıfında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi bulunan sınıf veya branş öğretmenleri dersinin kazanımlarını bu öğrencilere kazandırabilmek adına süreçte özel gereksinimli öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak uyarlanmış materyalleri ve yöntemleri kullanmaları sürecin başarıya ulaşmasında önemli bir yere sahiptir (Özkubat, 2018; Sanır, 2018). Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenleri sınıflarındaki kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine sosyal bilgiler dersinin öğretimi esnasında farklı yöntemler kullandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler bu süreçte etkinlikler yaptıklarını, öğretim ilkelerinden somutlaştırma ilkesine dikkat ettiklerini, yaparak yaşayarak öğrenmeyi amaçladıklarını, konuları basitten zora doğru sunduklarını, öğrencilerin öğrendiklerini hayatlarında kullanabilmeleri için çaba gösterdiklerini, hazırladıkları BEP planını uyguladıklarını, materyal kullandıklarını, oyunla öğretim, drama/rol oynama gibi çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerini kullandıklarını, konuyu temel düzeyde verdikleri, kazanımları basitleştirdiklerini, öğrenci seviyesini dikkate aldıklarını, öğrencilere yönelik ders notları hazırladıklarını ve ders esnasında ders süresinin bir bölümünü özel gereksinimli öğrencilere ayırdıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları sürecinde çeşitli faktörlerden kaynaklı olarak sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler öğrenciden, dersten, öğretmenden, akranların olumsuz etkisinden, aileden, materyalden, sınıf ortamından ve öğretim yöntem tekniklerinden kaynaklı olarak süreçte çeşitli zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin soyut kavramları öğrenememeleri, bilgileri somutlaştıramamaları, derse karşı ilgilerinin zayıf olması, okuma yazma konusunda eksikleri olmaları, sıklıkla unutma yaşamaları, birden fazla tekrara ihtiyaç duymaları, dönüt vermemeleri, derse konsantre olamamaları ve öğrenme güçlüğü yaşamaları gibi nedenlerden dolayı sosyal bilgiler öğretimi esnasında zorluklar yaşadıklarını vurgulamışlardır. Araştırmada öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere yönelik etkinlik

bulamamaları, öğrencinin seviyesine inememeleri, temel kavramları verememeleri, özel eğitim alanıyla ilgili mesleki bilgilerinin yetersiz kalması ve özel gereksinimli öğrenciye zaman ayıramama gibi kendilerinden kaynaklı durumların kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine yönelik sunulan sosyal bilgiler öğretimi sürecinde zorluklar yaşamalarına neden olduğunu ifade etmişlerdir. Alanyazında yer alan farklı araştırmalar, özel gereksinimli öğrencilere yönelik sunulan kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları yürütülürken çeşitli faktörlerden kaynaklı olarak sorunlarla karşılaşılabilirliğini göstermektedir (Söğüt & Deniz, 2018). Saraç ve Çolak (2012) tarafından yapılan araştırmada, öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileriyle bire bir olarak ilgilenemedikleri, bu öğrencilerin problem davranışlarıyla etkili bir şekilde başa çıkamadıkları, öğrencilerin seviyesine inemedikleri, öğrencinin dikkatini yoğunlaştırmada başarısız oldukları ve soyut konuları aktarmakta problemler yaşadıkları görülmüştür.

Son olarak araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları sürecinde karşılaştıkları durumları göz önüne alarak bu sürecin daha nitelikli bir şekilde yürütülmesi için çeşitli önerilerde bulunmuşlardır. Sosyal bilgiler öğretmenleri sınıf içerisinde kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine daha fazla zaman ayrılması, destek eğitim hizmetlerinin etkili bir şekilde yürütülmesi, kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine sorumluluklar vererek sınıfa uyumlarının sağlanması, temel becerilerin kazandırılması, değerli olduklarının hissettirilmesi, özel ilgi gösterilmesinin ve birebir eğitim hizmetleri yürütülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine yönelik özel planlamalar yapabilmeleri ile bu hizmetlerin daha nitelikli bir hale gelebileceğini ifade etmeleri alanyazın ile uyumluluk göstermektedir (Yazıcıoğlu, 2020). Kaynaştırma/bütünleştirme sürecinde özel gereksinimli öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak bu öğrencilere yönelik çeşitli uyarlamalar yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte araştırmada öğretmenler özel gereksinimli öğrencilerin daha iyi bir eğitim almaları için kaynaştırma/bütünleştirme öğrencileri için ayrı okullar açılması ve ayrı seviyelerde sınıflar oluşturulması gerektiğini dile getirmişlerdir. Ancak bu durum kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının temel felsefesine ters düşmektedir. Çünkü zaten bu uygulamalar öncesinde özel gereksinimli öğrenciler kendileri için oluşturulmuş ayrı okullarda ve sınıflarda eğitim görmekteydiler ve bu durum özel gereksinimli öğrencilerin psikolojik ve sosyal gelişimleri açısından çeşitli sorunları içerisinde barındırıyordu (Kargın, 2004). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin böyle bir çözüm önerisini dile getirmeleri kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine yönelik yapabilecekleri uyarlamalar hakkında kendilerini

yetersiz hissetmelerinden kaynaklanabildiği söylenebilir. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının daha işlevsel olabilmesi için süreçte özel eğitim öğretmenlerinin yer alması, öğretmenlere hizmet içi eğitimlerin verilmesi, öğretmenlere materyal olarak destekler sunulması ve öğretmenlerin konu ile ilgili sürekli olarak araştırma yapmasının teşvik edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Burada öğretmenler aslında kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları hakkında öz-yeterliliklerini geliştirmeleri gerektiğini vurgulamışlardır. Bununla birlikte süreçte özel eğitim öğretmenlerinin bulunması gerektiğini ifade ederek özel eğitim danışmanlığı hizmetinin önemini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin özel eğitime ilişkin yeterliliklerini arttırmak ve süreçte özel eğitim danışmanlarını yaygınlaştırarak aktif kılmak sınıf veya branş öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarını daha verimli kılmalarına olanak sağlayabilecektir (Aksoy ve Diken, 2009). Ayrıca öğretmenler sınıf içerisinde başa çıkamadıkları durumlarda konu ile ilgili lisans eğitimi almış özel eğitim danışmanlarından hizmet almaları, süreci başarılı bir şekilde yönetmelerine imkân sağlayabilecektir (Bayar ve Doğan, 2021). Araştırmada sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının nitelikli hale gelebilmesi için ilgili personel ile işbirliği yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Özel eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde işbirliği ilkesi çok önemli bir yere sahiptir. Süreçte özel eğitim öğretmeni, sınıf rehber öğretmeni, branş öğretmeni ve okul psikolojik danışmanının işbirliği içerisinde çalışması sürecin başarısı için önem arz etmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenin dersi esnasında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisine yönelik özel bir eğitsel uyarılma yapacağı zaman özel eğitim öğretmeninden yardım alması veya öğrencinin olası bir psiko-sosyal uyumsuzluğu ile başa çıkmak için okul psikolojik danışmanından destek alması sürecin daha verimli bir şekilde yürütülmesine olanak sağlayabilir. Sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine yönelik ders içeriklerinin ve öğretim sürecinin düzenlenmesinin bu hizmetlerin işlevselliği açısından önemli bir yere sahip olabileceğini vurgulamışlardır. Bu kapsamda öğrencilere yönelik özel kitapların hazırlanması, materyallerle sürecin desteklenmesi, içeriğin sadeleştirilerek verilmesi, konuların somutlaştırılması, öğretim programının yapılandırılması, alternatif etkinliklerin üretilmesi, öğrenme sürecinin yaşamla uyumlu olması, yaparak yaşayarak öğrenme sürecinin planlanması ve sınıfların özel olarak düzenlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları yürütülürken içeriğin, ders planının, ölçme ve değerlendirmelerin, öğrenme ortamının ve öğretim tekniklerinin uyarlanarak yürütülmesi sürecin etkililiği açısından gereklidir (Kargın, 2004). Bu kapsamda

kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik uyarlamalar yapılmasının önemli olabileceği söylenebilir. Son olarak üç sosyal bilgiler öğretmeni kaynaştırma/bütünleştirme eğitiminin kaldırılması gerektiğinin ifade etmiştir. Bu durum bu öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarına yönelik yetersizliklerinden veya olumsuz tutumlarından kaynaklanıyor olabileceği söylenebilir.

Sonuç

Bu araştırmada, sınıfında kaynaştırma/bütünleştirme öğrencisi bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin süreçteki deneyimleri ele alınmıştır. Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin hem bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama sürecinde hem de sınıf içerisindeki öğretim uygulamalarını gerçekleştirme sürecinde çeşitli zorluklar yaşadıkları görülmüştür. Bu zorlukların öğretmenlerin özel eğitim hizmetlerine ilişkin bilgi ve becerilerindeki eksikliklerden ve kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının etkili bir şekilde planlanamamasından kaynaklandığı görülmüştür. Bununla birlikte sosyal bilgiler öğretmenleri süreçteki deneyimlerini göz önünde bulundurarak sürecin daha verimli bir şekilde yürütülebilmesi için çeşitli düzenlemeler yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak bu öneriler içerisinde bazı görüşler kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının temel felsefesine ters düşmektedir. Bu durum öğretmenlerin kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarına karşı öz-yeterliliklerinden ve tutumlarından kaynaklanıyor olabilir. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerine yönelik özel uyarlamalar yaptıkları ancak bunların sınırlı kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu araştırma, öğretmen yetiştiren lisans eğitimlerinden başlamak üzere öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının kaynaştırma/bütünleştirme süreciyle ilgili bilgi, beceri ve tutumlarına yönelik planlamaların önemini ortaya koyabilmektedir. Ayrıca öğretmenler sosyal bilgiler dersinin kazanımlarının kaynaştırma/bütünleştirme öğrencilerinin topluma uyum sağlayabilmeleri açısından önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamışlardır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar öğretmen eğitimi ve kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının iyileştirilmesine yönelik yürütülecek çalışmalara destek olabileceği söylenebilir.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Bu araştırma, Türkiye’de çeşitli ortaokullarda görev yapan 180 sosyal bilgiler öğretmeni ile yürütülmüş ve araştırmanın sonuçları bu öğretmenlerin görüşleri ile sınırlılık göstermektedir. Ayrıca araştırmada yalnızca görüşme yöntemi kullanılarak veriler elde edilmiştir. Bu kapsamda araştırmadan elde edilen sonuçlar araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formunun ölçtüğü nitelikler ile sınırlılık göstermektedir. Araştırmanın sonuçları ve sınırlılıkları çerçevesinde çeşitli önerilerde bulunulabilir:

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarına yönelik bazı konularda yetersiz olduklarını dile getirmişlerdir. Dolayısıyla lisans eğitiminden başlamak üzere öğretmen adaylarının ve meslek yaşamında hizmet içi eğitimler ile öğretmenlerin özel eğitim uygulamalarına ilişkin bilgi ve becerilerini arttırmaya yönelik eğitimler planlanabilir.

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları esnasında birçok sorunla karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Ülkemizde henüz yaygın olmayan özel eğitim danışmanlığı hizmetinin yaygınlaştırılarak sunulması öğretmenlerin karşı karşıya kalacağı sorunlar ile etkili bir şekilde başa çıkabilmelerine imkân sağlayabilir.

Araştırma yalnızca sosyal bilgiler öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Yapılacak farklı araştırmalarda okul öncesi öğretmeni, sınıf öğretmeni, diğer branş öğretmenleri veya okul psikolojik danışmanlarının kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarına yönelik deneyimlerinin incelenmesi bu hizmetlerin iyileştirilmesine yönelik yürütülebilecek çalışmalara destek olabilir.

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma/bütünleştirme uygulamaları sürecinde çeşitli eğitsel uyarlamalar yaptıkları görülmüştür. Ancak bu uyarlamaların sınırlı kaldığı görülmektedir. Öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere yönelik öğretim hizmetlerini yürütürken etkili eğitsel uyarlamaları nasıl yapabileceklerine yönelik eğitimlerin planlanmasının önemli olabileceği söylenebilir.

Kaynakça

- Aihie, O. N., & Uwaoluetan, O. (2022). Primary School Teachers' Knowledge of Autism Spectrum Disorders and Their Attitudes Towards Inclusive Education. *Journal of Teaching and Teacher Education*, 10(01).
- Aksoy, V., & Diken, İ. H. (2009). Rehber öğretmen özel eğitim öz yeterlik ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(01), 29-42.
- Aküzüm, C., & Altunhan, M. (2017). Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi becerileri ile kaynaştırma eğitimi yeterliklerinin incelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 779–802. <https://doi.org/10.14582/DUZGEF.1845>
- Anılan, H., & Kayacan, G. (2015). Sınıf öğretmenlerinin gözüyle kaynaştırma eğitimi gerçeği. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 74–90.
- Arslan-Armutçu, O. (2018). Eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreci. In M. Çitil (Ed.), *Özel eğitimde bütünleştirme*. Vize.
- Avcıoğlu, H. (2011). Zihin engelliler sınıf öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlamaya ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(1), 39–53.
- Avramidis, E., & Norwich, B. (2002). Teachers' attitudes towards integration/inclusion: A review of the literature. *European Journal of Special Needs Education*, 17(2), 129–147.
- Azizah, N., Prasetyo, A. C., Dini, N., Wulandari, V., & Kruesa, M. (2022). Social Inclusive Education Project (SIEP) as a Community for Handling Children with Special Needs in Rural Areas. *Indonesian Journal of Community and Special Needs Education*, 2(1), 41-50.
- Babaoğlu, E., & Yılmaz, Ş. (2010). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlilikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(2), 345–354.
- Barton, L. (2003). Inclusive education and teacher education. Institute of Education, University of London.
- Batu, E. S. (2021). Kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri. In İ. H. Diken (Ed.), *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Pegem.
- Bayar, Ö., & Doğan, T. (2021). Okul Psikolojik Danışmanı Adaylarının Özel Eğitim Öz-Yeterlik Algıları ve Yeterlilik Düzeyleri: Bir Karma Yöntem Çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 22(2), 369-394.
- Büyükalın, S., & Yaylacı, Z. (2018). Normal gelişim gösteren öğrencileri ile kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin metafor algıları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(4), 679–697. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.376764>

- Cook, L., & Friend, M. (2010). The state of the art of collaboration on behalf of students with disabilities. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 20(1), 1–8. <https://doi.org/10.1080/10474410903535398>
- Demir, M. K., & Açar, S. (2010). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin düşünceleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 749–770.
- Demirezen, S., & Akhan, N. E. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16, 1206–1223.
- Doğaroğlu, T., & Dümenci, S. B. (2015). Sınıflarında kaynaştırma öğrencisi bulunan okul öncesi öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi ve erken müdahale hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1(2), 460–473.
- Gök, G., & Erbaş, D. (2011). Okulöncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3(1), 66–87.
- Gözün, Ö., & Yıkılmış, A. (2004). Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 65–77.
- Gümüşkaya, Ö. (2018). Bütünleştirmede işbirliği: Tanımı, önemi, türleri. In M. Çitil (Ed.), *Özel eğitimde bütünleştirme*. Vize.
- Gündüz, A. (2015). *Özel ve devlet ilkokullarındaki birinci sınıf kaynaştırma öğrencilerinin akademik başarılarına ilişkin öğretmen görüşler*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Gürgür, H. (2020). Kaynaştırma (bütünleştirme) ve destek özel eğitim hizmetleri. In İ. H. Diken (Ed.), *Özel eğitim ve kaynaştırma*. Pegem.
- Hornby, G. (2015). Inclusive special education: development of a new theory for the education of children with special educational needs and disabilities. *British Journal of Special Education*, 42(3), 234–256. <https://doi.org/10.1111/1467-8578.12101>
- İlk, G. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerinin ve deneyimlerinin incelenmesi*. İstanbul Üniversitesi.
- İlk, Gülnur, & Açıkalin, M. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerinin ve deneyimlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 47(219), 57–88.
- Kanat, H. (2015). *Kaynaştırma öğrencisi olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaptıkları eğitim öğretim faaliyetlerine ilişkin görüş ve önerileri*. Gazi Üniversitesi.
- Karabulut, A. (2018). Bütünleştirmede destekleyici özel eğitim hizmetleri: Danışmanlık, sınıf içi destek ve kaynak oda. In M. Çitil (Ed.), *Özel eğitimde bütünleştirme*. Vize.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri.

- Kargın, T. (2007). Eğitsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(1), 1–15.
- Kargın, T., Acarlar, F., & Sucuoğlu, B. (2003). Öğretmen, yönetici ve anne-babaların kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4(2), 55–76. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000207
- Koçyiğit, S. (2015). Ana sınıflarında kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen-rehber öğretmen ve ebeveyn görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 4(1), 391–415. <https://doi.org/10.7884/teke.409>
- Luckner, J. L., & Ayantoye, C. (2013). Itinerant teachers of students who are deaf or hard of hearing: Practices and preparation. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 18(3), 409–423. <https://doi.org/10.1093/deafed/ent015>
- McCrimmon, A. W. (2015). Inclusive education in Canada: Issues in teacher preparation. *Intervention in School and Clinic*, 50(4), 234–237. <https://doi.org/10.1177/1053451214546402>
- Melekoğlu, M. A. (2018). Özel eğitimde yerleştirme yaklaşımları ve en az sınırlandırılmış eğitim ortamı. In M. Çitil (Ed.), *Özel eğitimde bütünleştirme*. Vize.
- Mercer, C. D., & Mercer, A. R. (2010). *Teaching students with learning problems*. Pearson.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. John Wiley & Sons.
- Metin, N. (2018). Okul öncesi kaynaştırma sınıfında öğretmen. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 428–439.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. <https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2020a). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim 2019-2020*. http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_09/04144812_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2019_2020.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2020b). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_06/24163215_ozel_eYitim_yonetmeliYi_son_hali.pdf
- Mitchell, D. (2008). *What really works in special and inclusive education: Using evidence-based teaching strategies*. Routledge.
- Özkubat, U. (2018). Bütünleştirmede eğitsel uyarlamalar II. In M. Çitil (Ed.), *Özel eğitimde bütünleştirme*. Vize.

- Pinter, H. H., Bloom, L. A., Rush, C. B., & Sastre, C. (2022). Best practices in teacher preparation for inclusive education. In *Research Anthology on Inclusive Practices for Educators and Administrators in Special Education* (pp. 822-840). IGI Global.
- Rogers, C. (2007). Experiencing an 'inclusive' education: parents and their children with 'special educational needs. *British Journal of Sociology of Education*, 28(1), 55–68. <https://doi.org/10.1080/01425690600996659>
- Şahsuvaroğlu, N. T. (2018). Bütünleştirmenin temelleri. In M. Çitil (Ed.), *Özel eğitimde bütünleştirme*. Vize.
- Sanır, H. (2018). Bütünleştirmede eğitsel uyarlamalar I. In M. Çitil (Ed.), *Özel eğitimde bütünleştirme*. Vize.
- Saraç, T., & Çolak, A. (2012). Kaynaştırma uygulamaları sürecinde ilköğretim sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüş ve önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 13–28.
- Şekercioğlu, B. (2010). *İlköğretim II. kademe branş öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar ile ilgili görüşleri*. Gazi Üniversitesi.
- Söğüt, D. A., & Deniz, S. (2018). Sınıf öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlamada karşılaştıkları güçlükler ve kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 423–443. <https://doi.org/10.17556/erziefd.402532>
- Toy, S. N., & Duru, S. (2016). Sınıf öğretmenlerinin öğretmen öz yeterlikleri ile kaynaştırma eğitimine ilişkin yeterlik inançlarının karşılaştırılması. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 146–173.
- Ünay, E., & Çakıroğlu, O. (2021). Kapsayıcı eğitimin etkililiği ve başarısı için temel faktörler. In H. Gürgür & S. Rakap (Eds.), *Kapsayıcı eğitim: Özel eğitimde bütünleştirme*. Pegem.
- Yazıcıoğlu, T. (2018). Kaynaştırma uygulamalarının tarihsel süreci ve Türkiye’de uygulanan kaynaştırma modelleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 8(1), 92–110.
- Yazıcıoğlu, T. (2020). Destek eğitim odalarında görev yapan öğretmenlerin gözüyle destek eğitim odaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 21 (2), 273-297.
- Yücesoy Özkan, Ş., Kırkgöz, S., & Beşdere, B. (2021). Normalleştirmeden kapsayıcı eğitime: Tarihsel gelişim. In H. Gürgür & S. Rakap (Eds.), *Kapsayıcı eğitim: Özel eğitimde bütünleştirme*. Pegem.
- Yükseköğretim Kurulu. (2018). *Yeni öğretmen yetiştirme lisans programları*. <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/idari-birimler/egitim-ogretim-dairesi/yeni-ogretmen-yetistirme-lisans-programlari>

Introduction

There are various studies in the literature examining teachers' experiences, perceptions and self-efficacy regarding inclusion/integration practices (Gölnur İlk & Açıkalin, 2018; Kargın et al., 2003; Koçyiğit, 2015). In these studies, it is seen that teachers stated that their proficiency in inclusion/integration practices is weak, they do not receive adequate training on this subject, and that these practices are not fully implemented in schools. Therefore, examining the experiences of teachers in the process of inclusion/integration practices will enable to obtain important results in increasing the quality of teacher education and inclusion/integration practices. Addressing the difficulties experienced by teachers working in the field in the process of inclusion/integration practices thoroughly, will enable directing teacher training activities such as in-service training to be carried out. In this context, the study aimed to analyze the experiences in the education and teaching process of social studies teachers, who have inclusion/integration students in their classes, in depth with the qualitative research method.

Method

Basic qualitative research design was used in this study, in which the views on social studies teaching of social studies teachers who have special needs students in their classrooms are tried to be determined. Basic qualitative research is a type of qualitative research that explores participant experiences and the meanings participants determine to their experiences. (Babbie, 2013; Worthington, 2013). (Merriam & Tisdell, 2015). In this context, by using a semi-structured interview form, the experiences of social studies teachers working in the 5th, 6th and 7th grades of secondary school in teaching social studies for students with special needs were tried to be shown. The study group of the research consists of 180 social studies teachers working at the 5th, 6th and 7th grades in public schools in the 2020-2021 academic year. Criterion sampling method of the purposeful sampling methods was used to determine the study group of the research. The presence of special needs students in the classes of social studies teachers was the criterion for creating the study group of this research. The type of disability of the students was not determined as a criterion, but only the fact that they were inclusion students. The names of the teachers are coded.

Results, Discussion and Conclusion

In this study, the experiences of social studies teachers who have inclusion/integration students in their classes were examined. In this section, the findings obtained from the research are discussed in the light of the literature. Afterwards, various suggestions were made within the framework of the results and limitations of the research.

After a comprehensive and detailed educational evaluation of the student who is thought to have special needs, individualized education programs are included in the process with the decision of inclusion/integration (Kargın, 2007). These programs appear as written programs in which the behaviors that need to be acquired by students with special needs are studied in detail, such as where, how, with whom, with which methods and in how long, taking into account their proficiency in the mental, psychological, social, language and communication fields (Arslan-Armutçu, 2018; Milli Eğitim Bakanlığı, 2020b). These programs can help classroom and branch teachers who have inclusion students in their classrooms to plan teaching (Sanır, 2018). In the preparation of these programs, the teachers who take the course of inclusion students have an important role in the process (Avcıoğlu, 2011). However, teachers may experience various difficulties in the process of preparing an individualized education program due to weak special education competencies and many other reasons (Saraç & Çolak, 2012; Söğüt & Deniz, 2018). In our research, it was seen that social studies teachers faced various difficulties in the process of preparing an individualized education program for their lessons. In the research, it was observed that social studies teachers had a lack of knowledge about preparing IEP in the process, they could not spare enough time for this process, they could not plan for the levels of students with special needs, and they had difficulties in creating the achievements while preparing the IEP content. In addition, teachers stated that the difficulty of the content of the social studies course, lack of information about the student, the family indifference, lack of materials, the use of present IEP, the lack of documents related to the process, the difficulty of planning the teaching process, the detailed content of the IEP and the short period of time to get to know the student are other problems encountered in the process. Considering the problems faced by social studies teachers in the process of preparing an individualized education program for inclusion students in their classrooms, codes showing that teachers' knowledge and skills about the process are insufficient can be clearly seen. In a study conducted by İlk and Açıkalın (2018) with social studies teachers, teachers emphasized that their education on inclusion processes is insufficient. In this context, teachers emphasized that it is important for them to receive training that will increase their knowledge and skills about the process. A similar finding was found in a study conducted with classroom teachers. In the study conducted by Anılan and Kayacan (2015), classroom teachers emphasized that their knowledge and skills about inclusive education were insufficient in the process. Special education services are considered as a team work, and in order for these services to be carried out successfully, all people with roles and responsibilities in the process should be actively involved in the process (Gümüşkaya, 2018). In this context, class and branch teachers have great responsibilities for the successful implementation of inclusive teaching practices. It is of great importance for the success of the process that teachers' attitudes, self-efficacy and perceptions regarding the field of special education are positive in order to maintain inclusive teaching practices in their classrooms in a qualified manner (Avramidis & Norwich, 2002; Gök & Erbaş, 2011; G. İlk, 2014). However, the fact that there are very limited courses that will provide knowledge and skills in the field of special education in teacher training undergraduate programs in our country (Higher Education Council, 2018) can cause teachers to face various difficulties when working with students with special needs when they start their professional life. On the other hand, the fact that special education counselors

are not common in our country, where teachers can get support in the face of the difficulties they encounter while working with students with special needs, may increase the difficulties of teachers regarding the process (Gündüz, 2015; Kanat, 2015).

In this study, the experiences of social studies teachers who have inclusion/integration students in their class were discussed. Furthermore, it was observed that social studies teachers experienced various difficulties both in the process of preparing an individualized education program and in the process of performing teaching practices in the classroom. It was seen that these difficulties were caused by the lack of knowledge and skills of teachers regarding special education services and the inability to effectively plan inclusion/integration practices. Having said that, social studies teachers emphasized that various arrangements should be made in order to carry out the process more efficiently, taking into account their experiences in the process. However, some opinions among these suggestions contradict the basic philosophy of inclusion/integration practices. This may be due to teachers' self-efficacy and attitudes towards inclusion/integration practices. In addition, it is seen that social studies teachers make special adaptations for inclusion/integration students, but these are limited. Therefore, this research can reveal the importance of planning for the knowledge, skills and attitudes of teachers and teacher candidates regarding the inclusion/integration process, starting from their undergraduate education. Moreover, the teachers emphasized that the achievements of the social studies course have an important place in terms of inclusion/integration students adapting to society. It can be said that the results obtained from the research can support the studies to be carried out to improve teacher education and inclusion/integration practices.

ETİK BEYAN: "*Sınıflarında Özel Gereksinimli Öğrencileri Olan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Bütünleştirme Ortamlarında Sosyal Bilgiler Öğretimine İlişkin Görüşleri*" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır ve veriler toplanmadan önce Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik araştırmalar Etik Kurulu'ndan 15.04.2021 tarih ve 2021/2/23 sayılı etik izin alınmıştır. Karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde "Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.